

АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ – УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Булевар краља Александра бр. 73/II, 11 000 Београд

НАСТАВНОМ И НАУЧНО–УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о сачињеној докторској дисертацији кандидаткиње Вање Р. Спасеновић, маг. инж. арх.

Одлуком Наставног и научно–уметничког већа Архитектонског факултета – Универзитета у Београду бр. 01-946/2.6.5 од 29.06.2026. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Вање Р. Спасеновић, маг. инж. арх., под насловом:

ПРИМЕНА ПРИНЦИПА ПРОСТОРНЕ КОГНИЦИЈЕ У АРХИТЕКТОНСКОМ ИСТРАЖИВАЊУ НА ПРИМЕРИМА УРБАНИХ ПЕЈЗАЖА

- др Ана Никезић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Ивана Ракоњац, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Милица Милојевић, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Василије Гвозденовић, редовни професор
Универзитет у Београду – Филозофски факултет

Након прегледа достављене Дисертације и пратећих материјала, као и разговора са кандидаткињом, Комисија је сачинила:

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Вања Р. Спасеновић, мастер инжењер архитектуре, уписала је Докторске академске студије – Архитектура и урбанизам на Архитектонском факултету Универзитета у Београду школске 2018/2019. године. Кандидаткиња је положила све испите у роковима предвиђеним наставним програмом студија и остварила 150 ЕСПБ бодова, чиме је стекла услов за пријаву и израду докторске дисертације.

На основу члана 106. Статута Универзитета у Београду – Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23 – пречишћен текст), а у вези са чланом 26. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 08. септембра 2023. године, Наставно и научно □уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 20. септембра 2023. године, донело одлуку број 01-1760/2-6.6. којом је образована Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидаткиње Вање Р. Спасеновић, мастер инжењера архитектуре, под насловом „Примена принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на примерима урбаних пејзажа“ у саставу:

- др Ана Никезић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Ивана Ракоњац, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Милица Милојевић, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Василије Гвозденовић, редовни професор
Универзитет у Београду – Филозофски факултет

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду □ Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 134/23-пречишћен текст), и члана 30. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20 и 136/23) и сагласности Већа научних области грађевинско□урбанистичких наука Универзитета у Београду од 07. новембра 2023. године, Наставно и научно□уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 29. маја 2023. године, донело одлуку број 01□2233/2-12.4 да се Вањи Р. Спасеновић, мастер инжењеру архитектуре, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „Примена принципа просторне когниције у архитектонском

истраживању на примерима урбаних пејзажа“ и да се за ментора именује др Ана Никезић, редовни професор Архитектонског факултета, Универзитет у Београду.

У јуну 2026. године кандидаткиња је уз сагласност ментора завршену докторску дисертацију, чија је оригиналност потврђена у складу са Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, као и објављен рад у часопису категорије М21а повезан са садржајем докторске дисертације, предала Већу докторских студија. На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду – Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23 □ пречишћен текст, 137/24, 138/24 и 140/25) а у вези са чланом 34. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду („Сл. гласник УБ”, бр. 122/20, 136/23 и 139/25) и Одлуком Већа докторских студија Факултета од 22. јуна 2026. године, Наставно и научно □ уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 29. јуна 2026. године, донело одлуку број 01 □ 946/2.6.5 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације „Примена принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на примерима урбаних пејзажа“ кандидаткиње Вање Р. Спасеновић, мастер инжењера архитектуре, у саставу:

- др Ана Никезић, редовни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Ивана Ракоњац, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Милица Милојевић, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Василије Гвозденовић, редовни професор
Универзитет у Београду – Филозофски факултет

1.2. Научна област дисертације

Дисертација припада образовно-научном пољу Техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам, а за коју је матични Архитектонски факултет – Универзитет у Београду. Ментор на изради дисертације је др Ана Никезић, редовни професор на Архитектонском факултету Универзитета у Београду. Списак кључних радова који квалификују професора др Ану Никезић за ментора на изради дисертације обухвата следеће научне радове:

- Zlatković, S., & Nikezić, A. (2026). Speculative drawing as a tool for developing biodiversity scenarios in the cityscape within the New European Bauhaus framework. *Land*, 15(5), 726. <https://doi.org/10.3390/land15050726>
- Ristić Trajković, J., Krstić, V., Nikezić, A., Petrović, R., & Ilić Gajić, J. (2026). Beyond Green: Toward Architectural and Urban Design Scenarios for Therapeutic Landscapes. *Land*, 15(1), 114. <https://doi.org/10.3390/land15010114>
- Milovanović, A., Pešić, M., Trajković, J. R., Milojević, M., Nikezić, A., Krstić, V., & Đokić, V. (2026). A comparative evaluation model for design studio pedagogy: Linking

educational objectives and professional readiness in architectural higher education.

Architecture, 6(1), 7. <https://doi.org/10.3390/architecture6010007>

- Jerković-Babović, B., & Nikezić, A. (2024). Instrumentalization of the fluidity phenomenon in architectural design. *Frontiers of Architectural Research*, 13(6), 1249–1269. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2024.06.007>
- Nikezić, A., Ristić Trajković, J., & Milovanović, A. (2021). Future Housing Identities: Designing in Line with the Contemporary Sustainable Urban Lifestyle. *Buildings*, 11(1), 18. <https://doi.org/10.3390/buildings11010018>
- Kahrović Handžić, L., & Nikezić, A. (2023). Integral methodology for value assessment of the 20th century architectural heritage in Bosnia and Herzegovina. *Facta Universitatis, Series: Architecture and Civil Engineering*, 21(1), 169–193. <https://doi.org/10.2298/FUACE230405011K>

1.3. Биографски подаци о кандидату

Вања Р. Спасеновић рођена је 1. новембра 1994. године у Београду. Након завршене Основне школе „Иван Гундулић“ и Девете гимназије „Михаило Петровић Алас“ у Београду, школовање наставља на Архитектонском факултету Универзитета у Београду. На Архитектонском факултету дипломирала је 2018. године, када је уписала и Докторске академске студије. Своју професионалну каријеру започела је током студија кроз учешће у различитим пројектима и конкурсима из области архитектуре и урбанизма, док је истовремено била ангажована у настави на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету као студент сарадник на предметима основних и мастер академских студија. У звање асистента за ужу научну област Архитектонско пројектовање изабрана је 2020. године.

Као аутор и коаутор излагала је радове на националним и међународним изложбама у области архитектуре, урбанизма и уметности, а њени радови су награђивани и препознати у оквиру различитих професионалних и академских иницијатива. Активно учествује у научноистраживачком раду и резултате својих истраживања представља на националним и међународним научним скуповима и конференцијама. У оквиру научноистраживачког рада била је ангажована на истраживачким пројектима и активностима Архитектонског факултета Универзитета у Београду, као и у оквиру лабораторије *Витална места* Центра за истраживачку делатност.

Поред наставног и истраживачког рада, активно доприноси академској заједници кроз учешће у припреми и реализацији факултетских публикација, радионица, изложби и пројеката. Учествује у раду више комисија и тела Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација Вање Р. Спасеновић под насловом „Примена принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на примерима урбаних пејзажа“ садржи 248 страна. Основном тексту дисертације претходе насловна страна на српском и енглеском језику, подаци о ментору и члановима комисије, изјаве захвалности, сажетак на српском и енглеском језику и садржај рада.

Уводно поглавље заузима првих дванаест страна текста и обухвата приказ истраживачке теме, анализу предмета и проблема истраживања, циљеве и задатке истраживања, полазне хипотезе, примењене научне методе и научну оправданост рада. Централни део дисертације подељен је на четири поглавља и обухвата 186 страна текста. Након њега следе закључна разматрања, литература, попис илустрација и табела, прилози, биографија аутора, изјава о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу. Друго, треће и четврто поглавље чине теоријско-методолошки део истраживања и обухватају разматрање (а) просторне когниције као интердисциплинарног поља, (б) анализу односа когнитивних и архитектонских приступа разумевању простора, (в) систематизацију просторних квалитета као аналитичког инструмента за повезивање ових приступа и (г) разматрање техника њихове примене у архитектонском истраживању. Посебно место у структури рада заузима треће поглавље, у којем је развијена таксономија просторних квалитета значајних за процесе просторне когниције. На основу прегледа и анализе теоријских и емпиријских истраживања идентификована су и систематизована 33 просторна квалитета. За сваки просторни квалитет спроведена је анализа његовог појављивања и тумачења у литератури, уз одговарајућу аналитичку табелу и дијаграм концептуалне блискости, чиме су створени услови за њихову систематизацију у оквиру јединственог таксономског оквира. Пето поглавље представља емпиријски део истраживања и обухвата опис поступка формирања анкете, анализу урбаних пејзажа и приказ резултата истраживања спроведеног међу студентима архитектуре. Резултати су представљени кроз 9 илустрација и 14 табела које приказују просторне квалитете, резултате статистичких анализа и примере студентских графичких прилога.

Дисертација садржи укупно 55 илустрација и 53 табеле, док литература обухвата 331 библиографску јединицу. У прилозима су приказани детаљни статистички резултати, допунске табеле и пратећи материјали коришћени у истраживању.

Садржај докторске дисертације обухвата следећа поглавља:

САДРЖАЈ

1. Увод	1
1.1. Претходна анализа информација о предмету истраживања	2
1.2. Проблем и предмет истраживања	5
1.3. Циљеви научног истраживања	8
1.4. Задаци научног истраживања	9
1.5. Полазне хипотезе	10
1.6. Научне методе истраживања	11

1.7. Научна оправданост истраживања	12
2. Просторна когниција: повезивање когнитивних и архитектонских приступа	13
2.1. Појмовне границе: простор – место – окружење	16
2.2. Хронолошки развој алоцентричних приступа у архитектури од 1960. до данас	18
2.2.1. Кључни теоријски оквири просторне когниције у архитектури	22
2.2.2. Разумевање просторне когниције у архитектури кроз концепт просторних квалитета	30
2.2.3. Домети и ограничења примене просторне когниције у архитектури	38
3. Просторни квалитети: појмовне границе	40
3.1. Принципи опажаја: груписање и контраст	41
3.2. Просторни квалитети: облици алоцентричне манифестације	45
3.3. Таксономија просторних квалитета	49
3.4. Синтеза таксономије просторних квалитета	151
3.4.1. Механизми манифестације просторних квалитета	152
4. Технике примене принципа просторне когниције у архитектонском истраживању	158
4.1. Когнитивне мапе као модел просторне анализе	160
4.2. Шематизација простора	163
4.3. Мапирање као аналитички инструмент у архитектури	165
4.4. Архитектонски цртеж као аналитички и когнитивни инструмент	167
5. Емпиријска анализа: Анкета	171
5.1. Формирање анкете	173
5.1.1. Кодирање прикупљеног графичког материјала	176
5.1.2. Квантитативна анализа	177
5.2. Анализа урбаних пејзажа	178
5.2.1. Систематизација просторних квалитета на основу анализе урбаних пејзажа	182
5.3. Резултати анкете	185
5.3.1. Концептуална јасноћа и аналитичка употребљивост просторних квалитета	188
5.3.2. Поређење резултата студената основних и мастер студија	189
5.3.3. Разликовање теоријски блиских просторних квалитета	190
5.3.4. Артикулација просторних квалитета кроз различите размере	192
5.3.5. Интерпретација резултата кроз квантитативне показатеље и графичке прилоге	195
6. Закључна разматрања	199
7. Литература	202
8. Прилози	221
9. Биографија аутора	230
10. Изјаве	231

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Основну структуру докторске дисертације чине уводни део, теоријско-методолошки део, емпиријски део истраживања и закључна разматрања. Уводно поглавље поставља полазишта истраживања кроз дефинисање проблема и предмета, циљева, задатака, хипотеза, примењених научних метода и научне оправданости рада.

У другом поглављу под називом „Просторна когниција: повезивање когнитивних и архитектонских приступа“ анализира се развој теоријских и емпиријских истраживања релевантних за разумевање просторне когниције у архитектури и урбанизму од шездесетих година двадесетог века до данас. Анализа је организована кроз концепт просторних квалитета као заједничког аналитичког оквира за интерпретацију когнитивних и архитектонских приступа простору. Додатно се преиспитују појмовне границе између простора, места и окружења ради прецизнијег дефинисања предмета рада и његовог позиционирања у оквиру архитектонске теорије и истраживања.

Треће поглавље „Просторни квалитети: појмовне границе“ представља централни теоријско-аналитички део рада. У њему се најпре разматрају принципи груписања и контраста, који представљају основу за препознавање и тумачење просторних квалитета, а затим се анализирају просторни квалитети као облици алоцентричне манифестације простора. Просторни квалитети се посматрају као аналитичке јединице посредством којих се успоставља веза између физичке структуре простора и његове когнитивне интерпретације у оквиру архитектонских истраживања. За сваки просторни квалитет анализирају се његово појављивање и тумачење у теоријским и емпиријским истраживањима различитих дисциплина, са посебним освртом на архитектуру и урбанизам, као и просторни односи и манифестације кроз које се тај квалитет испољава у реалном простору. Завршни део поглавља посвећен је синтези добијених налаза, у оквиру које су анализирани просторне манифестације и концептуалне везе између просторних квалитета интегрисане у јединствен таксономски оквир. На основу анализе 205 просторних манифестација идентификованих у оквиру појединачних анализа 33 просторна квалитета, као и 33 дијаграма концептуалне блискости, посредством аналитичке редукције и синтезе формиран је систем од пет механизма манифестације просторних квалитета.

Четврто поглавље „Технике примене принципа просторне когниције у архитектонском истраживању“ има методолошки карактер и усмерено је ка могућностима примене претходно дефинисаног теоријског оквира у анализи и тумачењу простора. У овом поглављу анализирају се (а) когнитивне мапе као модели просторне анализе, (б) процеси шематизације простора, (в) мапирање као аналитички инструмент у архитектури и (г) архитектонски цртеж као средство анализе, интерпретације и комуникације просторних односа. Посебна пажња посвећена је начинима на које ови приступи омогућавају препознавање, артикулацију и анализу просторних квалитета, који се разматрају као заједнички оквир за повезивање когнитивних и архитектонских приступа разумевању простора.

Пето поглавље „Емпиријска анализа: Анкета“ представља емпиријски део дисертације и усмерено је на испитивање применљивости таксономије просторних квалитета формиране у претходним фазама истраживања. У њему се приказује поступак формирања анкете засноване на процени урбаних пејзажа, избор испитаника, начин кодирања прикупљеног графичког материјала и поступци квантитативне обраде података. У наставку се приказују резултати анализе урбаних пејзажа и систематизација просторних квалитета кроз идентификацију

образаца њиховог појављивања, након чега следи анализа резултата анкете. Резултати анкете се разматрају кроз концептуалну јасноћу и аналитичку употребљивост просторних квалитета, поређење одговора студената основних и мастер студија, разликовање теоријски блиских просторних квалитета, њихову артикулацију у различитим просторним размерама, као и интерпретацију уочених образаца посредством квантитативних показатеља и графичких прилога.

Дисертација се завршава закључним разматрањима у којима се обједињују резултати теоријског и емпиријског дела истраживања, преиспитују полазне хипотезе и формулишу доприноси рада у области архитектонског истраживања просторне когниције.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност докторске дисертације

Докторска дисертација „Примена принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на примерима урбаних пејзажа“ кандидаткиње Вање Спасеновић представља значајан допринос научној области Архитектура и урбанизам, са посебним утемељењем у ужим научним областима теорије архитектуре, архитектонског пројектовања и просторне когниције. Релевантност предмета истраживања огледа се у настојању да се успостави веза између савремених сазнања из области просторне когниције и начина на који се просторне манифестације разумеју, тумаче и систематизују у архитектури.

Актуелност теме произилази из све израженије потребе за развојем аналитичких приступа који омогућавају интеграцију ових сазнања у архитектонска истраживања и пројектантску праксу, као и из значаја разумевања односа између простора и начина на који се исти разуме, тумачи и памти. Посебан допринос рада представља идентификација просторних односа релевантних за процесе просторне когниције, њихова систематизација кроз просторне квалитете и формулисање пет механизма манифестације просторних квалитета у простору.

Оригиналност дисертације огледа се у развоју јединственог методолошког оквира заснованог на концепту просторних квалитета као посредника између физичке структуре простора и његове когнитивне интерпретације. Применљивост и вредност предложеног приступа потврђене су кроз анализу конкретних примера урбаних пејзажа и испитивање разумљивости, концептуалне јасноће и аналитичке употребљивости просторних квалитета у контексту архитектонске анализе. Посебно се истиче повезивање теоријских поставки просторне когниције са архитектонским инструментима анализе и интерпретације простора, чиме се успоставља основа за њихову примену у будућим архитектонским истраживањима и пројектантској пракси.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је за потребе спровођења истраживања користила литературу релевантну за област рада, предмет и циљеве истраживања. На основу коришћених библиографских јединица може се закључити да је спроведен свеобухватан преглед кључних теоријских и емпиријских истраживања којима се проблематизују процеси просторног опажања, разумевања и интерпретације простора са различитих дисциплинарних и интердисциплинарних становишта. С обзиром на то да истраживање повезује сазнања из области просторне когниције са архитектонским приступима анализи простора, установљено је да је аргументација којом се успостављају односи између различитих теоријских и методолошких оквира доследно и адекватно постављена, као и да су препознати њихови потенцијали и ограничења за истраживање теме. Прегледом наведене литературе може се закључити да се дисертација ослања како на класична теоријска полазишта, тако и на савремена истраживања, што је омогућило критичко сагледавање постојећих приступа и развој таксономије просторних квалитета која представља један од кључних резултата истраживања.

Коришћена литература може се условно поделити на три тематске целине. Прву групу чине радови из области просторне когниције, когнитивне психологије, когнитивне географије и сродних дисциплина који се баве просторним опажањем и процесима разумевања окружења.

- Piaget, J., & Inhelder, B. (1967). *The child's conception of space*. Norton.
- Downs, R. M., & Stea, D. (Eds.). (1973). *Image and environment: Cognitive mapping and spatial behavior*. Transaction Publishers.
- Kaplan, S., & Kaplan, R. (1982). *Cognition and environment: Functioning in an uncertain world*. Praeger.
- Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge University Press.
- Gärling, T., & Golledge, R. G. (Eds.). (1993). *Behavior and environment: Psychological and geographical approaches*. Elsevier.
- Cosgrove, D. (2008). *Geography and vision: Seeing, imagining and representing the world*. I.B. Tauris.
- Eberhard, J. P. (Ed.). (2008). *Brain landscape: The coexistence of neuroscience and architecture*. Oxford University Press.
- Гвозденовић, В. (2011). *Визуелна пажња*. Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Waller, D. E., & Nadel, L. E. (2013). *Handbook of spatial cognition*. American Psychological Association.
- Denis, M. (2017). *Space and spatial cognition: A multidisciplinary perspective*. Routledge.
- Grütter, J. K. (2020). *Basics of perception in architecture*. Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
- Ishikawa, T. (2020). *Human spatial cognition and experience: Mind in the world, world in the mind*. Routledge.

Другу групу чине радови из области теорије архитектуре и урбанизма који разматрају просторне односе, просторне квалитете, структуру и доживљај простора. Овој групи припадају:

- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Cullen, G. (1961). *The concise townscape*. Routledge.
- Norberg-Schulz, C. (1968). *Intentions in architecture*. MIT Press.
- Rapoport, A. (1970). The study of spatial quality. *Journal of Aesthetic Education*, 4(4), 81–95.
- Alexander, C., Ishikawa, S., & Silverstein, M. (1977). *A pattern language: Towns, buildings, construction*. Oxford University Press.
- Carmona, M. (2010). *Public places, urban spaces: The dimensions of urban design*. Routledge.
- Ewing, R., & Clemente, O. (2013). *Measuring urban design: Metrics for livable places*. Metropolitan Planning + Design.
- Van den Broeck, P., Segers, R., Khan, A. Z., & Moulaert, F. (2016). General introduction: Spatial quality revisited. In R. Segers (Ed.), *The SPINDUS handbook for spatial quality: A relational approach* (pp. 10–15). ASP Academic and Scientific Publishers.

Трећу групу чине истраживања која се баве методама анализе и представљања простора, укључујући когнитивне мапе, мапирање, архитектонски цртеж и друге аналитичке инструменте релевантне за архитектонско истраживање.

- Downs, R. M., & Stea, D. (1977). *Maps in minds: Reflections on cognitive mapping*. Harper & Row.
- Allen, S. (1999). *Points and lines: Diagrams and projects for the city*. Princeton Architectural Press.
- Tversky, B. (1999). What does drawing reveal about thinking? In J. S. Gero & B. Tversky (Eds.), *Visual and spatial reasoning in design* (pp. 93–101). University of Sydney.
- Freksa, C. (1999). Spatial aspects of task-specific wayfinding maps: A representation-theoretic perspective. In J. S. Gero & B. Tversky (Eds.), *Visual and spatial reasoning in design* (pp. 15–32). Key Centre of Design Computing and Cognition.
- Kitchin, R., & Freundschuh, S. (Eds.). (2000). *Cognitive mapping: Past, present, and future*. Psychology Press.
- Schoonderbeek, M. (2021). *Mapping in architectural discourse: Place-time discontinuities*. Routledge.
- Charitonidou, M. (2023). *Architectural drawings as investigating devices: Architecture's changing scope in the 20th century*. Routledge.
- Farzanfar, D., Spiers, H. J., Moscovitch, M., & Rosenbaum, R. S. (2023). From cognitive maps to spatial schemas. *Nature Reviews Neuroscience*, 24(2), 63–79.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру докторске дисертације „Примена принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на примерима урбаних пејзажа“ примењено је више научних метода којима су проверене постављене хипотезе и остварени циљеви истраживања. Коришћене методе су адекватно одабране у односу на предмет истраживања и његов интердисциплинарни карактер, који подразумева повезивање сазнања из области просторне когниције, архитектуре и урбанизма. У раду су примењене методе критичке анализе литературе, интерпретативне анализе, компаративне анализе, класификације и систематизације, као и методе мапирања, графичке интерпретације и емпиријске провере путем анкетног истраживања.

Прва фаза истраживања обухвата преглед и анализу литературе из области просторне когниције, архитектуре, урбанизма и сродних дисциплина. Применом критичке и интерпретативне анализе разматрани су развој појма просторне когниције, различити теоријски приступи разумевању простора и могућности њихове примене у архитектонском истраживању. Компаративном анализом идентификоване су сличности и разлике између постојећих концептуалних оквира, чиме су успостављене основе за формулисање теоријског оквира истраживања.

Друга фаза усмерена је на идентификацију, класификацију и систематизацију просторних квалитета као аналитичких категорија релевантних за разумевање односа између простора и когнитивних процеса. На основу систематичног прегледа литературе и компаративне анализе постојећих приступа формирана је таксономија просторних квалитета и дефинисани су механизми њихове манифестације у простору.

У трећој фази истраживања разматране су технике и инструменти који омогућавају примену принципа просторне когниције у архитектонском истраживању. Анализиране су когнитивне мапе, концепт шематизације, мапирање и архитектонски цртеж као различити приступи представљању, интерпретацији и анализи просторних односа. Применом компаративне и интерпретативне анализе испитиване су њихове сличности, разлике, потенцијали и ограничења, са циљем сагледавања начина на које просторни квалитети могу бити препознати, представљени и анализирани у оквиру архитектонских истраживања.

Четврта фаза истраживања обухвата емпиријску проверу и ревизију развијеног теоријског оквира путем анкетног истраживања. Поред квалитативне интерпретације одговора, примењени су и поступци квантитативне анализе података, чиме је омогућено сагледавање образаца у препознавању и тумачењу просторних квалитета. Упоредном анализом теоријских поставки и резултата анкете извршено је испитивање разумљивости, концептуалне јасноће и аналитичке употребљивости предложеног система просторних квалитета.

У закључном делу рада извршена је синтеза резултата теоријског и емпиријског дела истраживања, чиме су преиспитане постављене хипотезе и формулисани научни доприноси дисертације. На основу добијених резултата сагледани су потенцијали и ограничења предложеног приступа, као и могући правци будућих истраживања у области просторне когниције и архитектуре.

3.4. Применљивост остварених резултата

Резултати истраживања докторске дисертације представљају допринос савременим архитектонским истраживањима усмереним ка повезивању сазнања из области просторне когниције и архитектонске анализе простора. Сprovedено истраживање омогућило је формирање теоријски утемељеног аналитичког оквира заснованог на систему просторних квалитета, који просторне аспекте когнитивне обраде разматра кроз јасно дефинисане категорије релевантне за архитектуру и урбанизам. Резултати рада показују да просторни квалитети могу функционисати као заједнички аналитички језик за тумачење просторних феномена, омогућавајући повезивање просторних манифестација, когнитивних процеса и архитектонских средстава анализе и представљања.

Посебан допринос истраживања огледа се у развоју таксономије просторних квалитета и формулисању пет механизма њихове манифестације у простору, чиме је успостављена основа за систематичније проучавање односа између простора и његове когнитивне интерпретације. Развијени оквир не представља нормативни систем вредновања простора, већ аналитички инструмент који омогућава организовано препознавање, описивање и тумачење просторних односа и карактеристика релевантних за процесе просторног опажања и разумевања.

Резултати истраживања применљиви су у области архитектонског истраживања, архитектонског образовања и пројектантске праксе. У истраживачком контексту предложени оквир може послужити као основа за даља проучавања односа између простора и когнитивних процеса. У области архитектонског образовања може допринети развоју метода анализе и интерпретације простора, као и систематичнијем разумевању просторних квалитета у процесу учења и пројектовања. У пројектантској пракси резултати рада указују на могућност примене просторних квалитета као инструмента за артикулацију, анализу и комуникацију просторних односа током различитих фаза пројектантског процеса.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидаткиње за самостални научни рад

Анализом докторске дисертације под насловом „Примена принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на примерима урбаних пејзажа“ Комисија закључује да је кандидаткиња показала развијену способност за спровођење самосталног научно-истраживачког рада. Кандидаткиња је исказала способност за самостално постављање и развијање истраживачких проблема, што се огледа у јасно дефинисаном предмету и циљевима истраживања, као и у кохерентно постављеном теоријском и методолошком оквиру дисертације. Кроз структуру истраживања разматрани су сложени односи између просторне когниције и архитектонског разумевања простора, а развијен је јединствен аналитички оквир заснован на систему просторних квалитета, који функционише као посредник између физичке структуре простора и његове когнитивне интерпретације. Овим се потврђује да је одабрана тема савремена, актуелна и релевантна за научну област Архитектура и урбанизам.

Кандидаткиња је показала способност за самосталан избор и примену научних метода примерених постављеним циљевима истраживања. У дисертацији су успешно примењени теоријски, аналитички и емпиријски истраживачки поступци, укључујући систематичан преглед литературе, интерпретативну и компаративну анализу, поступке класификације и систематизације, као и анализу и интерпретацију емпиријских података. Посебно се истиче способност кандидаткиње да интегрише сазнања из различитих дисциплина и да их преведе у јединствен методолошки оквир применљив у архитектонском истраживању. Кандидаткиња је показала способност критичког разматрања постојећих теоријских приступа, као и

иновативност у формулисању таксономије просторних квалитета и механизма њихове манифестације у простору.

Показатељ способности кандидаткиње за самосталан научни рад представљају и објављени научни радови из области истраживања, као и њено претходно учешће у научноистраживачким и стручним активностима у области архитектуре и урбанизма. На основу увида у рад изложен у докторској дисертацији, Комисија закључује да кандидаткиња Вања Р. Спасеновић поседује неопходна знања, истраживачке компетенције и способности за успешан самосталан научно-истраживачки рад и да ће својим будућим радом допринети развоју научне области Архитектура и урбанизам.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Кандидаткиња у својој докторској дисертацији приступа проблему примене принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на систематичан и интердисциплинаран начин. Истраживање полази од уоченог несклада између развијености сазнања о просторном аспекту когнитивне обраде и начина на који се просторне манифестације релевантне за те процесе концептуализују и систематизују у архитектури. Кроз повезивање сазнања из области просторне когниције, архитектуре, урбанизма и сродних дисциплина формулисан је систем просторних квалитета који омогућава анализу односа између физичке структуре простора и начина на који се она когнитивно интерпретира. Истраживање систематично приступа анализи просторних манифестација релевантних за процесе просторног опажања и разумевања, њиховој класификацији и интерпретацији у контексту архитектонске анализе. Посебна вредност рада огледа се у повезивању теоријских поставки просторне когниције са архитектонским инструментима анализе и представљања простора, као и у емпиријској провери предложеног аналитичког оквира у контексту архитектонског образовања. Допринос истраживања огледа се у:

- развоју оригиналне методолошке основе за примену принципа просторне когниције у архитектонском истраживању, засноване на систему просторних квалитета;
- идентификацији и класификацији просторних манифестација релевантних за процесе просторног опажања и разумевања;
- развоју таксономије просторних квалитета као аналитичког оквира за проучавање односа између просторне структуре и когнитивних процеса;
- формулисању пет механизма манифестације просторних квалитета на основу анализе начина на које се просторни квалитети испољавају у простору и њихових међусобних концептуалних односа;
- успостављању теоријске везе између просторне когниције и архитектонских инструмената анализе простора кроз анализу когнитивних мапа, принципа шематизације простора, мапирања и архитектонског цртежа;
- развоју и емпиријској провери аналитичког поступка за анализу просторних квалитета на примерима урбаних пејзажа, као и утврђивању њихове разумљивости, концептуалне јасноће и аналитичке употребљивости у контексту архитектонског образовања.

Наведени доприноси потврђују научну релевантност истраживања и представљају основу за даље развијање аналитичких приступа који повезују просторну когницију и архитектонско истраживање простора.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Докторска дисертација кандидаткиње Вање Р. Спасеновић представља теоријски утемељено и методолошки доследно истраживање примене принципа просторне когниције у архитектонском истраживању. Полазећи од уоченог несклада између развијености сазнања о просторним аспектима когнитивне обраде и начина на који се простор анализира и тумачи у архитектури, кандидаткиња је формулисала истраживачки приступ који омогућава успостављање везе између ових области кроз систем просторних квалитета.

Посебна вредност истраживања огледа се у настојању да се просторна когниција не посматра искључиво као предмет психолошких и когнитивних истраживања, већ као релевантно теоријско полазиште за развој архитектонских метода анализе простора. Истраживање показује да се просторни аспекти когнитивне обраде могу разматрати кроз аналитички оквир који је истовремено довољно прецизан за систематизацију различитих просторних феномена и довољно флексибилан за примену у различитим контекстима архитектонског истраживања. Вредност добијених резултата потврђена је повезивањем теоријске анализе, развоја таксономског оквира и емпиријског испитивања његове применљивости. Истраживање је показало да просторни квалитети могу функционисати као заједнички аналитички језик за повезивање просторних манифестација, когнитивних процеса и архитектонских алата анализе и представљања простора. На тај начин истраживање превазилази искључиво теоријски карактер и указује на могућности практичне примене предложеног оквира у архитектонском истраживању, образовању и пројектантској пракси. Комисија додатно истиче да је кандидаткиња критички приступила постојећим теоријским и методолошким моделима, препознајући њихове потенцијале и ограничења, што је омогућило формулисање приступа заснованог на интеграцији различитих дисциплинарних перспектива.

На основу анализе резултата и изнетих закључака, Комисија констатује да је дисертација научно заснована, оригинална и да представља значајан допринос научној области Архитектура и урбанизам.

4.3. Верификација научних доприноса кандидаткиње

(M21a) Међународни часопис изузетних вредности

Spasenović, V., & Nikezić, A. (2026). Spatial qualities as a shared analytical language: A multi-scalar framework for collaborative studio education. *Architecture*, 6(2), Article 55. <https://doi.org/10.3390/architecture6020055>

(M14) Монографска студија / поглавље у књизи међународног значаја

Спасеновић, В., & Сићовић, Б. (2025). Визуелизација града као инструмент у архитектонским истраживањима идентитета места. У Б. Мандић & Ј. Атанасијевић (ур.), *др Бранка Радовић – Пријатељ, професор, педагог & Уметност – дизајн – архитектура* (стр. 183–200). Филолошко-уметнички факултет. ISBN 978-86-80596-97-6. COBISS.SR-ID 178022665.

Спасеновић, В. (2022). Инструментализација мапирања у архитектури: Тумачење урбаног дискурса. У Б. Мандић & Ј. Атанасијевић (ур.), *Роман и град у музичкој уметности & Град* (стр. 201–212). Бирограф комп. ISBN 978-86-80596-12-9. COBISS.SR-ID 77782025.

Спасеновић, В., & Ракоњац, И. (2020). Атмосферска целина Скадарске улице у Београду. У Б. Мандић & Ј. Атанасијевић (ур.), *Тако мале ствари: интимно у уметности и култури* (стр. 219–229). Family Press. ISBN 978-86-80796-64-2. COBISS.SR-ID 28363017.

(M23) Рад у међународном часопису

Spasenović, V. (2022). Perception of heritage values: Experiential qualitative model for assessing the urban potential. *AGG+ Journal for Architecture, Civil Engineering, Geodesy and Related Scientific Fields*, 10(1), 2–16. <https://doi.org/10.7251/AGGPLUS/2210002S>

(M33) Саопштење са међународног скупа штампано у целини

Spasenović, V. (2023). User-perception of living heritage in the contemporary city: Social, contextual and historical responsibility. In E. Baylan, P. K1sa Ovali, & B. Ayberk (Eds.), *XIII International Sinan Symposium: Architecture and Responsibility* (pp. 384–392). Trakya University. ISBN 978-975-374-359-4.

Spasenović, V., & Sićović, B. (2023). Affirming the concept of continuity in the modernist heritage through the notion of border: Case study of the meander buildings in New Belgrade's Block 23. In S. Trajković & V. Milošević (Eds.), *Proceedings of the International Conference Synergy of Architecture & Civil Engineering – SINARG 2023* (pp. 765–776). Grafika Galeb. ISBN 978-86-88601-82-5.

Spasenović, V., & Sićović, B. (2023). Global village in architectural theory and practice: Softening liminal conditions. In T. Mrđenović (Ed.), *Global Village – Shelter for Resilient Living 2: Conference Proceedings* (pp. 14–19). University of Belgrade – Faculty of Architecture. ISBN 978-86-7924-339-3.

(M53) Рад у националном часопису

Spasenović, V. (2020). Cognition of urban places: Translating through diagrams. *Serbian Architectural Journal*, 12(2), 120–137. <https://doi.org/10.5937/saj2002120S>

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и анализе дисертације кандидаткиње **Вање Р. Спасеновић**, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одобреном темом и пријавом на коју је Универзитет у Београду дао сагласност, да испуњава научне критеријуме и пружа оригинални научни допринос у области Архитектура и урбанизам, за коју је матичан Архитектонски факултет. Утврђује се да докторска дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме у погледу квалитета, оригиналности, доприноса и применљивости резултата у даљем истраживачком раду, као и у архитектонском образовању, архитектонском истраживању и пројектантској пракси. Комисија посебно истиче значај развијеног теоријско-методолошког оквира који повезује принципе просторне когниције са архитектонским приступима анализи и интерпретацији простора, као и систематизацију просторних квалитета као аналитичког инструмента за разумевање просторних феномена. Кандидаткиња је исказала способност за самосталан научно-истраживачки рад, што је потврђено изработом докторске дисертације, као и објављеним радовима у научним часописима и другим научним доприносима.

На основу претходно наведеног, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом **„Примена принципа просторне когниције у архитектонском истраживању на примерима урбаних пејзажа“** кандидаткиње Вање Р. Спасеновић, мастер инжењера архитектуре, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, јул 2026. године

КОМИСИЈА:

др Ана Никезић, редовни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет

др Ивана Ракоњац, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет

др Милица Милојевић, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Василије Гвозденовић, редовни професор
Универзитет у Београду – Филозофски факултет